

ՎԱՉԱԳԱՆ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

Բան. գիյր. դոկտոր, պրոֆեսոր
ԳՀՀ, ՄՎԴ

ԱՍՏՎԱԾԱՆՉԻ ԵՒ ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՒՈՍՅԱՆԻ ՍՏԵՂՈՎԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔԻՆ ԱՌՆՉՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Հայ գրականությունից համար Աստվածաշունչը ճանապարհի գիրք է: Մեզ ավանդված գրականությունն սկզբնավորվել է Աստվածաշունչի թարգմանությունից, հոգեւոր երգերով ու մատենագրությունից, որի ծագումն եւ կայացումը եւս կապվում է Սուրբ Գրքի հետ:

Միջնադարյան գրականությունը կերտվում էր առաջին հերթին հայոց հոգեւոր դասի շնորհիվ: Գրիգոր Նարեկացին իր արարչագործությամբ հայ ժողովրդին ներկայանալի դարձրեց համաշխարհային քրիստոնեական մշակույթի պատմության մեջ: Նրա բանաստեղծական ներշնչանքի աղբյուրը եւս Աստվածաշունչն էր: Ինչպես Նարեկացուց սկսվող հայ միջնադարյան, այնպես եւ ԺԷ.-ԺԸ. դարերի բանաստեղծության մեջ մեծ տեղ էին գրավում կրոնական-բարոյական գաղափարները: Մխիթարյան հայրերը, Էջմիածնի, Պոլսի հոգեւորականները շարունակում են հոգեւոր երգի ավանդները:

Սփյուռքում եւս գրողներն անդրադառնում են աստվածաշնչյան թեմաներին: Բավական է հիշել միայն Ժազ Հակոբյանի 1950-60-ականներին հրատարակած ժողովածուները՝ քրիստոնեական թեմաներով գրված կամ Համաստեղի 1957-ին հրատարակած «Աղոթարան» արձակ բանաստեղծությունների գիրքը: Խորհրդային գրականությունը պարտադրանքի տակ անգամ իսպառ էր կարող բացառել քրիստոնեական թեմաները: Հիշենք Ջարենցի վերջին շրջանում գրված եւ չհրապարակված «աղոթքները»:

1960-ականներից մեր բանաստեղծության մեջ (Պ. Սեւակ, Վ. Դավթյան եւ ուրիշներ) «նկատելի են դառնում Տիրոջը դիմելու բանաստեղծական հնարանքը»¹: Հետագայում ավելի ակնհայտ դարձան աստվածաշնչյան պատումների արծարծումները վիպագրության ժանրում (Վարդան

¹ «Քրիստոնեությունը եւ հայ գրականությունը» (հոդվածների ժողովածու), Երևան, 2001, էջ 15:

Գրիգորյան՝ «Հավերժական վերադարձ», «Դար կորստյան», «Մանյա այրք», Զ. Խալափյանի «Վասիլ Մեծ...» եւ այլն):

1960-ականներից գրականություն է մտնում Հրանտ Մաթեոսյանը, որի ստեղծագործությունը մշտապես մնում է միութենական գրականագիտության ուշադրության ծիրում: Սա միանգամայն նոր որակի գրականություն էր՝ արծարծվող հարցերի լայն շրջանակով, եզրահանգումներով ու նաեւ պատասխաններով: Եւ բնական է, որ կյանքը հնարավորինս ամբողջական կապերի մեջ տեսնելու մղումները գրողին առնչում են Աստվածաշնչին: Եթե մնացած գրողների պարագային սուրբգրային նյութն ակնհայտ է, ապա Մաթեոսյանի ստեղծագործության մեջ այն շարադրանքի խորքում է, որ, ասես, ավիշի նման տարածվում է նրա հերոսների էության մեջ: Մաթեոսյանը չի նախընտրում հանրահայտ պատումները, որոնք տարածված են համաշխարհային գրականության մեջ եւ վերցված են Աստվածաշնչից: Նա իր երկերի համար նյութը վերցնում է անմիջապես կյանքից եւ միայն այդ համապատկերում է քննում հավատքի, դրա բնույթի խնդիրը մեր իրականության մեջ:

Առաջին շրջանի ստեղծագործություններում Մաթեոսյանն արդեն լուրջ վերապահումներ ունեն նախորդ շրջանի՝ մասնավորապես 19-րդ դարի ավանդների վրա ձեւավորված գրականության հանդեպ: Նա համոզված էր, որ ռացիոնալիզմը չէր կարող ամբողջությամբ բացատրել կյանքը, դրանում եղած խնդիրները: Հասարակության «մաթեմատիկական» հիմնավորումների ողջ անհեթեթությունն ի հայտ է գալիս «Մենք ենք, մեր սարերը» վիպակում:

«Հաշվապահ եք, հաշվապահ... Ձեզ հետ գլուխ դնել չի լինի, մեղալ եք հավաքում, պատվոգիր եք հավաքում, կենսագրություն եք հավաքում ու դառնում տեր... Հաշվապահ եք, հաշվապահ...»

- Դու ըստ էության խոսիր,- ասում էր դատավորը:

- Մի Ծառուկյան էլ դուք եք, էլի՛, քաղաքացի դատավոր, ձեր եղած-չեղածն էլ ըստ էության է, ուրիշ ոչինչ... Աշխարհը չինել եք հաշվապահություն»²:

Այսպիսով՝ առաջին շրջանի ստեղծագործություններում Մաթեոսյանը դեմ էր արտահայտվում հաշվարկին, որ լավագույն դեպքում կարող էր կարգավորել ակնհայտը եւ ոչ կյանքը ներքին ընթացքով:

Մարդն ինքնապաշտպանության համար մշակել է նպատակահարմար ձեւեր, որոնք տեսանելի չեն: Խոսքը բնագրի մասին է, որ ուղղորդում է

² Հր. Մաթեոսյան, Երկեր, հտ. Առաջին, Երևան 1985, էջ 141:

ինչպես կենդանական աշխարհի ներկայացուցիչներին, այնպես եւ բանական արարածներին: Առավել կարեւորը կյանքի էություն մեջ թափանցելն է եւ ոչ թե կերպարներ հորինելը կամ ստեղծելը: Հետագայում գրողը հենց այդ մասին էլ խոսում էր: Կյանքը համագայում, ըմբռնելու ներքին մղումը նրան առնչում է կյանքի արմատներին, այն շարժող ուժերի բացահայտմանը:

Աստիճանաբար գրողն անցում է կատարում կյանքի առավել խոր ու լայն ճանաչողություն: Մի բան է գիտակցելը, թե մարդն արարած է եւ արարող, եւ բոլորովին այլ բան է նրա կայացման ընթացքը ներկայացնելը: Հետեւաբար 1960-ականների վերջերից սկսած («Բեռնաճիւղ») 1970-ականների երկերն իրենց որակով տարբերվում են նախորդներից: Սա ճանաչողության վերընթաց ուղի է, որն ավարտ չունի:

Ստեղծագործությունների տարբեր շրջանների միջեւ որակական անցումները կատարվում են բավականաչափ արագորեն: Իսկ ամենից կարեւորն այն է, որ գրողը գիտե իր անելիքը: Նա սկսել է ռացիոնալիզմի դեմ պայքարով եւ Աստծուն տեսել է մարդու մեջ. «Աստված երկնքում չէ, Աստված մարդու մեջ է»³:

Այս եւ նման ըմբռնումները պայմանավորված են քրիստոնեական գաղափարախոսությամբ: Քրիստոնեության ամենակարեւոր գաղափարն աստվածային եւ մարդկային բնույթների միասնությունն է: Եւ ինչպես Դոստոևսկին, այնպես եւ Մաթեևոսյանն այս միասնության մեջ կարեւորում է մարդուն.

— Он придет, и имя ему человекобог.

— Богочеловек.

— Человекобог, в этом разница⁴.

Մաթեևոսյանը մարդու մեջ է հայտնաբերում Աստծուն, բայց նրա համար կարեւորը Մարդաստվածն է: Մաթեևոսյանի համար խնդիրն բարոյագիտական նշանակություն ունի. «Աստված երկնքում չէ, Աստված մարդու մեջ է: Ամենատակերից, ամենախորքերից է մարդը Աստծուն հանել, հեռացրել, երկնքում բնակեցրել: Այդ աղբի եւ չփոթվածության մեջ մարդ կա, այլապես չէինք լինի մինչեւ հիմա: Քանի՜ անգամ մարդը կանգնել է կատակլիզմների առջեւ եւ կարողացել է եզրով անցնել, շրջանցել: Իր միջի այդ Աստվածը, իր միջի Քրիստոսը նրան տարել է,

³ Հ. Վարդումյան, Չրույցներ Հրանտ Մաթեևոսյանի հետ, Երևան, 2003, էջ 45:

⁴ Ф. Достоевский, Полн. собр. соч., т. 10, "Бесы", Л., 1974, с 189. Цитируется диалог между Ставрогиным и Кирилловым.

այդուհանդերձ, բարուության, սրբության, համբերելու, սիրելու, ներելու ճանապարհով»⁵:

Խնդիրը մարդու մեջ Աստծուն հայտնաբերելն է, նրա անկրկնելի որակները ցուցադրելը, ինքն իրեն ճանաչել տալը, իր ակունքներին դարձնելը՝ զուտ բարոյական իմաստով: Հարկ է տեսանելի դարձնել նրա մեջ եղած ինչպես ուժը, այնպես եւ թուլությունը՝ առաջ ընթանալու ճանապարհին:

Բայց քանի որ Մաթեոսյանի համար մարդկության առաջընթացի խնդիրն ավելի բարոյական բնույթ ունի, քան մտքի, իմացության կատարելագործման, հետեւաբար նրա գրականությունն ավելի մարդու բարոյական նկարագրին է ուղղված: Եթե մարդն առաջնորդվում է բանականությամբ, ապա ամեն ինչ պիտի նպատակամղի իր բարեկեցությանը: Բայց իրականությունն այլ է, քանի որ ազահուությունն ու փառասիրությունը կարող են կուրացնել նրան: Եւ առավել վտանգավոր է, երբ սեփական ճշմարտությունը պարտադրելու ցանկությունը ծագում է մեծ ազգերի մոտ, իսկ արդյունքը ինչպես սեփական ժողովրդի, այնպես էլ այլ երկրների համար դառնում է կործանարար: Ֆաշիզմը ոչինչ լավ բան չի կարող տալ մարդկությանը, քանի որ բռնությունը ոչ մի լավ բան չի խոստանում սերունդներին:

«Մենք պետք է այս քառսից, հուսահատությունից, բեկորներից վերականգնենք աշխարհը, վերականգնենք էթիկան», -ասում է Մաթեոսյանը⁶: Գրողը նկատի ունի ինչպես մեր, այնպես եւ համաշխարհային իրականությունը:

Ստեղծված կացության մեջ կարեւորվում է Հին կտակարանի առաքյալների դերը: Մաթեոսյանն իրեն համարում էր «Անցյալի մոլորված առաքյալը այսօրվա քաղաքակրթության բավիղներում»⁷: Տարբեր առիթներով հիշում է կտակարանային իմաստություններ, բերում հերոսների օրինակներ եւ այլն: Բայց Մաթեոսյանն օրինակ է բերում երեւույթների խորքը թափանցելու մտադրությամբ: Շատերին թվում է, թե մարգարեներն են կանխատեսել ապագան, իսկ իրականում նրանք բարբառել են ճշմարտությունը եւ ցույց տվել այսօրվա մարդու դրսեւորող վարքագծի աղետալի հետեւանքներն ապագայում: Գրողն այս հայացքով է նայում իրականությանը՝ ամեն ինչ իմաստավորելով ու քննելով մեծ

⁵ Հ. Վարդումյան, Զրույցներ Հրանտ Մաթեոսյանի հետ, Երևան, 2003, էջ 4

⁶ Հր. Մաթեոսյան, «Ես ես եմ», հարցազրույցներ, Երևան, 2005, էջ 397:

⁷ Անդ, էջ 423:

ժամանակի բավիղներում: Այս մտահոգությունից է ծնվել մաթեմատիկական լուրջ գրականությունը:

«Մտածում էի Անիի մասին: Զուգահեռ մտածում էի, որ երբեք գրելու եմ Անիի մասին, թե մարդկային անբարոյականությունն այնքան չատացավ, որ քաղաքը կործանվեց, որ մենք այնքան անբարո ենք, որ մեզ նույնպես աղետ է սպասում: Զգիտեմ՝ կարողացա՞նք, թե չկարողացա... Եւ, ըստ երեւույթին, միտքս փախավ դեպի փրկված մարդկություն, պեղած, գյուղական աշխատանք, կարեւորվեց գյուղացու աշխատանքը, որը որպես սոցիալ քաղաքական հարց՝ կար»⁸:

Հարցը միայն հայացքի ուղղվածությունը չի վերաբերում, խոսքը որոշակի թեմայի, գյուղական կյանքի, «փրկված մարդկության» մասին է, որ մոտ է ակունքներին, կեցություն բնական ձևերին: Այս դիտողությունները կարեւոր են գրողի ստեղծագործության ներքին ազդակները ճշտելու, այդ աշխարհի ծավալման ընթացքը հասկանալու համար, բայց սրանով չեն ավարտվում Աստվածաշնչի եւ Մաթեոսյանի ստեղծագործության միջեւ գոյություն ունեցող աղերսները:

Նախ՝ «Մաթեոսյանի ստեղծագործության պոետիկան ակնհայտորեն առնչվում է աստվածաշնչյան խոսքի համատեքստական հղացումներին՝ ժամանակային համընդհանուր հոսքում այն ընդգրկում է ամեն ինչ՝ երեւույթների իմաստը տեսնելով պատճառահետեւանքային կապերի բացահայտման, երեւույթների համընդհանրության մեջ: Մաթեոսյանի երկերում դժվար է հարցադրումների ավարտը կամ իմաստը տեսնել միայն դրանց սահմաններում»⁹:

Խոսքը կյանքի բարդությունների, անմեկնելի երեւույթների մեջ թափանցելուն, դրանց էություն զգալուն, ըմբռնելուն է վերաբերում:

Առաջին շրջանի երկերում առաջ քաշված հարցադրումներն արդեն սահմանագծում են մաթեմատիկական աշխարհի սահմանները: Հեղինակի վկայությամբ դեռ երիտասարդ՝ գտել է ասելիքը, «Ահնիձորում» առաջ քաշված հարցերը կան «Տալքենդում»:

Տարիներ շարունակ սոցիոլոգիան զբաղվեց սոցիալիզմի առավելությունները ցուցադրելու աշխատանքով: Տասնամյակներ անց միայն խոսվեց «օտարման ֆենոմենի» մասին: 1988-ի «Սոցիոլոգիական ուսումնասիրություններ» ամսագրի առաջին համարում խմբագիրը հպարտություն չէր խոսում՝ որպես «լուծության դավը» խախտող առաջին մոնետիկ:

⁸ Հ. Վարդումյան, նշվ. աշխ., էջ 26:

⁹ «Մաթեոսյանական ընթերցումներ», Երևան, 2006, էջ 156:

Հայ գրականությունն «անհայտությունից» ճշմարտությունը կորզել էր տասնամյակներ առաջ՝ Մաթեոսյանի ջանքերի շնորհիվ: Մեծ գրողը բացահայտեց երկրի համար ճակատագրական դարձած օտարման խնդիրը՝ որպես գերակա խնդիր: Երբ կառավարման համակարգն սկսեց վերահսկողություն իրականացնել վերից վար եւ թիկունքով չրջվեց դեպի աշխատավորը, որի ձայնը վճռորոշ էր լինելու երկրի տնտեսության զարգացման ոլորտում, մարդն աստիճանաբար օտարվեց իր աշխատանքից եւ մնաց միայն որպես պարտականություն կատարող: Այլեւս չկա սրտացավություն կատարածի հանդեպ, մարդը հեռացել է ինչպես աշխատանքի արդյունքից, այնպես եւ բնական կեցությունից, նա սկսել է ապրել միայն դրա մասին ստեղծված պատկերացումներով, վերջին հաշվով՝ հաշվարկներով ու հիմնավորված «գիտական պահանջներով» («Ահնիձոր», «Մենք ենք, մեր սարերը»): Մաթեոսյանը գրականություն է մտնում ծրագրված կեցության ձեւերը մերժելու եւ գոյություն բնական կենսաձեւերը պաշտպանելու անխախտ մտայնությամբ: Գոյության ընթացքն իր միջից դուրս է հանում մեռյալ, կեղծ արժեքները («Խումհար»): Իսկ երրորդ շրջանի գործերում նա պաշտպանում է բոլորի, ամեն մեկի առաջանալու, կայանալու, ներունակ ուժն ազատորեն դրսևորելու իրավունքը («Տերը», «Տախը»):

Վերջին հաշվով առաջին շրջանի պատմվածքներն ու վիպակները ցույց էին տալիս, թե ինչպես չի կարելի ապրել, ինչպես չի կարելի արժեզրկել կյանքը, ինչպես չի կարելի այն բանաձեւերի ու թվերի մեջ դնել, քանի որ դրանք «գրսից» իրական կյանքին պարտադրված պայմանականություններ են: Եւ այս ամենը ոչինչ է կյանքի բնական կենսաձեւերի, նրա ընթացքի համեմատությամբ:

Եթե ընդհանուր առմամբ ձեւակերպենք, ապա կարող ենք ասել, որ առաջին շրջանի ստեղծագործություններն ուղղված էին կյանքի բնական կենսաձեւերի իրավունքների պաշտպանությանը, մինչդեռ անհրաժեշտ էր ներկայացնել հենց կյանքը՝ իր հանդարտ, անշտապ, որեւէ պայմանականություն չենթարկվող ընթացքով:

Եթե ակնարկները, ապա նաեւ դրանց տրամադրությամբ շարունակվող վիպակներն ու պատմվածքները «տրամաբանության օրենքներով» ստեղծված գործեր են (այստեղ խոսքը չի կարող առարկություն վերցնել, եւ ոչ ոք չի կարող շրջել գրողի հայացքի ուղղությունը. հողն օտարվում է աշխատավորից, մարդիկ՝ աշխատանքի արդյունքից, չեն բավարարվել մարդու տարրական պահանջմունքները, քաղաքը գյուղի

հաշվին ընդլայնելը ճիշտ չէ եւ այլն), ապա 60-ականների երկրորդ կեսից սկսած նման հարցադրումները, որոնք տրամաբանորեն մեկնաբանելի են ու «հասկանալի», բացակայում են, կամ դառնում գրողի համար երկրորդական: Գրողական ռացիոնալիզմը տեղը զիջում է ինտուիցիային, Մաթեոսյանին այսուհետ այնքան էլ չի հետաքրքրում շարակարգից վերացարկված գաղափարը, կարեւորվում է շարադրանքի կայացման ընթացքն ամբողջությամբ:

Մաթեոսյանը ձգտում է տարբերվել մնացածներից, նաեւ ինքն իրենից, որովհետեւ համոզված է, որ այն վրիպումները, վերակառուցումները, որ արվում են մտքի, բանականության «անսխալ հաշվարկների» միջոցով, արդյունքում համաձայնալ պարտություններ են նախապատրաստում: Նա «հեռանում» է մտքից, ինչը պիտի ապահովեր մարդկության ազատությունն ու երջանկությունը:

Իհարկե համաշխարհային գրականության, փիլիսոփայության մեջ արձանագրվել են նման տեղաշարժերը:

Լ. Շեստովն ընդհանրություն է տեսնում Դոստոևսկու եւ Կիերկեգորի հայացքների միջեւ: Նրանք զգացումը, հոգին ավելի բարձր են դասում մտքից կամ բանականությունից: Ե՛ւ Դոստոևսկին, ե՛ւ Կիերկեգորը լքում են Հեգելին հանուն Հոբել՝ «անհատական մտածողի»: Ավելին՝ Կիերկեգորը Հեգելից գնաց դեպի Հոբել եւ Սոկրատեսից դեպի Աբրահամ, այն բանի համար, որ Հեգելը եւ Սոկրատեսը նրանից պահանջում էին սեր՝ բանականության հանդեպ, իսկ նա աշխարհում ամենից ավելի ատում էր միտքը: Նույնն անում էր Կիերկեգորի «երկվորյակը»՝ Դոստոևսկին, վերջինս արհամարհում էր միտքը, «փիլիսոփաների աստծուն» եւ հակվում էր դեպի հավատը, դեպի «Աբրահամի Աստվածը, Իսահակի Աստվածը եւ Հակոբի Աստվածը»¹⁰:

Մաթեոսյանն իր հարցադրույցներում, գրականագիտական հոդվածներում հիշում է ե՛ւ Դոստոևսկուն, ե՛ւ մասնավորապես Հոբել Գիրքը: Եթե Դոստոևսկու հանդեպ զսպված վերաբերմունք ունի, նրան գրավում է միայն գրողի՝ շարադրանքից վերացարկված գաղափարը, ապա բոլորովին այլ է Հոբել Գրքի մասին հիշատակումը: «Հոբել առակը նորից կգրեի, էսօր Հոբել վիճակում ենք: Ձէ, Հոբել առակը նորից չէի գրի, նորից կթարգմանեի»¹¹: Այս դիտարկումը խիստ կարեւոր է: Հոբել Գիրքն անհանգստացնում է գրողին այն պատճառով, որ այնտեղ իրադրությունը

¹⁰ «Вопросы философии», 2004, 1, ст. 151.

¹¹ Հր. Մաթեոսյան, «Ես եւ եմ», էջ 321:

հիշեցնում է մեր ներկան. «բոլորս Հոբի վիճակում ենք»: Բայց սա գրողի համար տվյալ դեպքում երկրորդական է: Մաթեևոսյանը խոսում է գրքի, գրողների մասին, ովքեր կարող են դիմակայել ժամանակին: Նա բարձր է գնահատում Չարենցին, առանձնացնում է եւ Հոբի Գիրքը, ինչո՞ւ: Քանի որ Մաթեևոսյանին գրավում են երեւոյթների բացահայտման, դրանց ներկայացման ներքին ձեւերը, կյանքն ըմբռնելու, հասկանալու ներքին ազդակները: Եւ այստեղ է, որ Հոբի Գիրքը տարբերվում է մյուս գրքերից: Մաթեևոսյանին չեն հետաքրքրում դրանում եղած նյութերը, որոնք տարածված են համաշխարհային գրականության մեջ: Բանն այն է, որ ինչպես Դոստոևսկուն եւ Կիերկեգորին, այնպես էլ Մաթեևոսյանին տվյալ պարագայում գրավել է զգացմունքը, հոգին՝ եւ ոչ միտքը: Այստեղ խոսքն «անհատական մտածողի»՝ Հոբի մասին է, որ կյանքը հասկանալու նպատակով մերժում է կամ չի ընդունում իրեն պատուհասած ողբերգության պատճառների բացահայտման բանական պատասխանները:

Փորձենք զուտ բանասիրական-գրականագիտական տեսակետից վերհիշել սուրբգրական պատումի դրվագները: Եղիփազն առաջարկում է աղոթել Աստծուն, եւ նա կլսի: Բաղդատը համոզված է, որ Հոբը, եթե տառապում է, ապա ինչ-որ բան արել է, եւ դա Աստծու պատասխանն է նրան: Եթե խոստովանի, ամեն ինչ լավ կլինի: Սոփարը համոզված է, որ մարդու գործունեության եւ Աստծու պատիժների միջեւ պատճառահետեւանքային կապ գոյութիւն ունի: Եւ որ աստվածային ճշմարտութիւնը թույլ չի տա տառապանք՝ առանց որեւէ պատճառի:

Երեք բարեկամներն էլ ասում են, որ Հոբը ճիշտ չէ: Վերջինս փորձում է երեւոյթները նրանց աչքերով տեսնել, որպեսզի կարողանա գտնել իր սխալը եւ շտկել այն: Ի վերջո Հոբը չի կարողանում բացահայտել մեղքը, հետեւապես բարեկամների ուսցիոնալ հիմնավորումները փլվում են: Նրանք առաջնորդվում են հայտնի կատեգորիաներով, իսկ Հոբը ցանկանում է իրականութիւնն ընդունել այնպես, ինչպես որ այն կա: Եթե բարեկամները խոսում են չարի մասին՝ որպես խնդրի, ինչն անհրաժեշտ է լուծել, ապա Հոբը մաքառում է չարի գաղտնիքի դեմ, ինչն անհրաժեշտ է ապրել: Նա պատասխանը փորձարկում է իր վրա, որպեսզի ճանաչի այն: Աստծուն ուղղված նրա աղոթքը հորդում է սրտից, էութիւնից եւ ոչ թե մտքից:

Եթե մինչ Աստծուն հաղորդակցվելը Հոբի համար կյանքն անիմաստ էր, ապա հաղորդակցվելուց հետո նա առնչվում է «ինչ-որ բանի, որ շարունակվում է հավերժ»: Տրամաբանութիւնը չի բացահայտում չարի

գաղտնիքը: Ոչ ոք ի վերջո չի կարող ասել, թե ինչու լավ մարդիկ հարկադրված են ավելի շատ տառապանքներ կրել, քան մյուսները: Աստված ամենեւին չի տալիս պատասխաններ, բայց տալիս է իմաստ ու դրանով նաեւ ուժ: Եւ այս ամենի արդյունքում Հոբբը հանգում է այն գիտակցմանը, որ Աստծու Որդին կա: Եւ սա էլ իմաստ է տալիս նրա գոյությունը: «Նա ազատվում է ինքն իր վրա կենտրոնանալուց եւ ինքնարդարացումից»: Ազատագրվելով սեփական կապանքներից՝ նա ընդունում է կյանքն այնպես, ինչպես որ կա: Այն ամենը, ինչ ունենք, բարիք է: Աստված տալիս է, եւ Աստված վերցնում է: Հոբբի կյանքն արդեն իմաստ ունի: Եթե նրա ընդդիմախոսները չարի խնդիրը քննելիս տալիս են մտավոր-տրամաբանական պատասխաններ, ապա Հոբբի համար նման պատասխաններ գոյություն չունեն: Նա մաքառում է այդ պատասխաններն ստանալու համար¹²:

Ի վերջո Աստված ցույց է տալիս Հոբբի տիեզերական դերը: Այն իրականացնելով՝ Հոբբն օգնում է ողջ երկրագնդին՝ սեփական բարեպաշտությամբ: Երկիրը կանգուն կարող է մնալ, եթե միայն կանգուն մնան բարեպաշտ մարդիկ:

Մենք գիտակցաբար ծանրացանք Հոբբի Գրքի վրա, որովհետեւ դրա պատճառը Մաթեոսյանի հիշատակումը չէ, եւ ոչ էլ Գրքի եւ Մաթեոսյանի ստեղծագործության առնչությունները, խոսքն ավելի կապված է երեւույթների ընկալման համընդհանուր, տիեզերական չափերի հասնող զգացողություն-մեկնաբանությունների, հայացքի ուղղության հետ: Լ. Շեստովի վկայությամբ Դոստոևսկու ստեղծագործությունները Հոբբի Գրքի տարատեսակացում (վարիացա) են: Ոճիրին անխուսափելիորեն պիտի հետեւի պատիժը, ինչպես որ համոզված է ուսումնասիրողը՝ Դոստոևսկին: Եւ այս կաղապարի մեջ կարելի է գնալ ամենատարբեր «փորձությունների»: Մաթեոսյանը դեմ է նման սահմանափակությանը, քանի որ այն ամբողջությամբ չի բացահայտում կյանքը՝ իր բազմաչափ գոյլնթացով:

Մաթեոսյանին գրավում է շատ ավելի կարեւոր խնդիր, որ դրված է այս Գրքի հիմքում: Կյանքը ճանաչման ընթացք է: Բայց ինչպես կյանքը, նույնպես եւ գրականությունը Մաթեոսյանի համար ճանաչման ընթացք են: Ծակիչը կույր է, որ մխրճվում է դեպի անհայտություն, այն կարող է հասնել «ուզված ոսկուն» եւ կամ էլ չհասնել, եւ դժվար է ասել՝ նպատակին հասնելու ճանապարհին ավելի միտքն է առաջնորդում, թե՞

¹² Մանրամասն տե՛ս Ричард Рор и Джозеф Марто, Великие темы Писания, Москва, 2002:

ները մբռնումը (ինտուիցիա), բնագղը: Գրականությունը «ճանաչումի ընթացք է եւ ոչ թե ճանաչվածի բաշխում»¹³:

Այս ամենով հանդերձ՝ մի՞թե գրողի ստեղծագործությունները բա-
րեպաշտ մարդկանց հայտնաբերման մղումներ չեն. չէ՞ որ նրանց վրա է
հենվում երկիրը: Դրանց կարիքը գրողն զգում է մշտապես:

РЕЗЮМЕ

Библия стала путеводной книгой для армянской литературы. С момента возникновения литературы до сих пор Библия является жизненно важным источником не только для наших писателей. Видимых связей между работами Гранта Матевосяна и Библией нет, они глубоко в тексте и не выражаются посредством использования сюжетов Священного Писания. Поэтика произведения Матевосяна связана с поэтикой библейской речи.

В статье особо уделяется внимание проблеме соотношений между Книгой Иовы и произведением речи писателя. Она охватывает все, рассматривая явления в универсальных связях.

SUMMARY

For the Armenian literature the Bible has become a guiding book. From the very beginning till now, the Bible is an important source not only for our writers. The interrelation between the works of Hrant Mathevossyan and the Bible is not visible; they are deep in the text and are not expressed through the use of biblical themes. The poetry of Mathevossyan's works is close to the poetry of the Bible. It includes everything considering their meaning in the universality.

The article examines separately the problems of the interrelation between the Holy Bible and the writer's works.

¹³ Հր. Մաթեոսյան, «Ես եւ եմ», էջ 357: